

INFORMACJA O ŚLEDZTWACH W SPRAWACH ZBRODNI KOMUNISTYCZNYCH

POPEŁNIONYCH PRZEZ FUNKCJONARIUSZY URZĘDÓW BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO W LATACH 1945–1956. ŚLEDZTWA PROWADZI ODDZIAŁOWA KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU W KATOWICACH.

Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach od rozpoczęcia swojej działalności w sierpniu 2000 r. zarejestrowała 144 sprawy dotyczące zbrodni komunistycznych, w tym 35 związanych bezpośrednio z działalnością przestępczą funkcjonariuszy Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego na terenie objętym jej obszarem właściwości.

W wielu przypadkach śledztwa zostały zainicjowane przez żyjących jeszcze pokrzywdzonych bądź ich krewnych. Inne postępowania wszczęto w myśl zasady legalizmu obowiązującej w polskim systemie prawnym, tj. z urzędu. Informacje o zaistniałych zbrodniach prokuratorzy IPN uzyskali na podstawie oględzin akt byłych Wojskowych Sądów Rejonowych lub akt postępowań o unieważnienie wyroków.

W toku prowadzonych śledztw prokuratorzy IPN korzystają z dwojakiego rodzaju źródeł dowodowych: relacji świadków będących uczestnikami prowadzonych procesów oraz z akt spraw byłych Wojskowych Sądów Rejonowych. Zeznania świadków dostarczają między innymi informacji o metodach prowadzenia czynności procesowych przez funkcjonariuszy UB. Metody te zmierzały zazwyczaj do uzyskania takich wyjaśnień podejrzanego, w których przyznawał się do popełnienia przestępstw. Przestępstwa owe najczęściej polegały na przynależności do nielegalnej organizacji, której celem miała być zmiana przemocą ustroju demokratycznego Państwa Polskiego i jego władz zwierzchnich, oraz na posiadaniu broni. Obydwa czyny były zagrożone karami śmierci. Kolejnym celem było uzyskanie od przestuchiwanej informacji o innych członkach organizacji. Wreszcie były takie przypadki, gdy intencją sprawcy było jedynie poniżenie osoby przestuchiwanej. Zdarzało się, że wskutek odniesionych obrażeń następował zgon. W skrajnych wypadkach zabijano przestuchiwanych, strzelając do nich.

Wyjaśnienia wymuszano w różny sposób: groźbami na przykład pobicia, zabicia lub zrobienia krzywdy członkom rodziny, biciem, torturami: zmuszaniem do siadania na nodze od krzesła, przykuwaniem kajdankami do rozgrzanej rury ciepłowniczej, rażeniem prądem elektrycznym, częstymi i wielogodzinnymi przestuchaniami.

Świadkowie przeważnie nie znają nazwisk funkcjonariuszy, którzy dopuścili się wobec nich przestępstw, czasami natomiast potrafią rozpoznać ich twarze. Pokazuje się im tablice poglądowe z wizerunkami funkcjonariuszy wykonujących czynności w śledztwie, których nazwiska wpisane są w sporządzanych wówczas protokołach.

Mimo że od czasu popełnienia tych przestępstw minęło ponad pięćdziesiąt lat, ich karalność nie uległa przedawnieniu. Wynika to z faktu, że przestępstwa te stanowią zbrodnie

komunistyczne, o których mowa w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Zgodnie z treścią art. 4 ust. 1 pkt a ustawy o IPN bieg terminów przedawnienia zbrodni komunistycznych nie będących zbrodniami wojennymi ani zbrodniami przeciwko ludzkości, a jednocześnie będących innymi czynami niż zbrodnia zabójstwa, rozpoczął się z dniem 1 stycznia 1990 r. i wynosi 20 lat.

Materiał procesowy w postaci zeznań świadków, oględzin akt byłych WSR oraz rozpoznania sprawcy przez pokrzywdzonego staje się podstawą do wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów pracownikowi Urzędu Bezpieczeństwa, który w rozumieniu art. 2 ust. 2 ustawy o IPN był funkcjonariuszem państwa komunistycznego.

Czyny funkcjonariuszy są kwalifikowane zgodnie z normami intertemporalnymi zawartymi w art. 4 § 1 k.k., to znaczy stosuje się unormowania aktualnie obowiązującego kodeksu karnego, chyba że ustawa karna obowiązująca w chwili popełnienia czynu – w tym wypadku kodeks karny z 1932 r. – jest względniejsza dla sprawcy.

Analiza śledztw prowadzonych przez Oddziałową Komisję w Katowicach wskazuje, że najczęściej czyny funkcjonariuszy kwalifikuje się z art. 231 § 1 k.k., jako przekroczenie przysługujących im uprawnień. Zakres tych uprawnień zdeteminowany jest przede wszystkim przepisami prawa powszechnie obowiązującego, konkretnie przepisami karnymi penalizującym udział w pobiciu człowieka, uszkodzeniu ciała i naruszeniu nietykalności cielesnej, znęcanie się nad osobą pozbawioną wolności, zmuszanie do określonego zachowania. Poza sporem pozostaje również fakt, że opisane wyżej zachowania funkcjonariuszy oznaczały działania na szkodę interesu prywatnego pokrzywdzonych, stanowiąc kolejny element strony przedmiotowej czynów popełnionych przez sprawców.

Zakres przedmiotowy śledztw prowadzonych przez Oddziałową Komisję w Katowicach przedstawia się w sposób następujący:

■ **S 1/00/Zk** – śledztwo w sprawie pobicia w listopadzie 1946 r. w Katowicach zatrzymanego do sprawy Prokuratora Sądu Okręgowego w Lublinie sygn. akt I Ds. 121/47 Karola Pisarka przez funkcjonariuszy WUBP w Katowicach, czym narazili go na bezpośrednie niebezpieczeństwo uszkodzenia ciała, w wyniku czego ww. doznał obrażeń w postaci ogólnych potłuczeń i złamania trzech żeber. Postępowanie wszczęto na podstawie bezpodstawnego donosu znęcania się nad ludnością polską, a następnie umorzono.

■ **S 3/00/Zk** – śledztwo w sprawie przekroczenia uprawnień w kwietniu i w maju 1948 r. w Sosnowcu przez funkcjonariuszy MUBP w Sosnowcu, polegającego na fizycznym znęcaniu się nad członkami Związku Walki z Komunizmem Włodzimierzem Kapczyńskim, Jerzym Habrzykiem, Henrykiem Martosem i Ryszardem Majewskim. Ww. byli uczniami liceum, założyli czteroosobową organizację, która rozlepiła ulotki o treści antyrządowej.

■ **S 10/00/Zk** – śledztwo w sprawie przekroczenia uprawnień w 1953 r. w Katowicach przez funkcjonariuszy WUBP w Katowicach, polegającego na fizycznym znęcaniu się nad członkami organizacji Tajne Harcerstwo Krajowe. Była to kilkudziesięcioosobowa organizacja, do której należeli uczniowie szkół średnich w Mysłowicach i Łędzinach, zajmujący się rozpowszechnianiem ulotek o treści antypaństwowej i gromadzeniem broni.

■ **S 16/01/Zk** – śledztwo w sprawie znęcania się nad zatrzymanym Józefem Karpielem przez funkcjonariuszy PUBP w Będzinie. Bezpośrednim powodem zatrzymania pokrzywdzonego było wdanie się w bójkę z nieznanym mu mężczyzną, który okazał się funkcjonariuszem UB. W czasie zatrzymania był bity w celu zmuszenia go do podpisania oświadczenia o współpracy.

■ **S 17/01/Zk** – śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się w latach 1948/1949 nad Zygmuntem Michalskim i innymi zatrzymanymi do spraw Sr. 16/49 i Sr. 130/49 przez funkcjonariuszy WUBP w Katowicach. Zatrzymani byli członkami organizacji Polskie Siły Demokratyczne.

- **S 18/01/Zk** – śledztwo w sprawie znęcania się w listopadzie i grudniu 1948 r. w Gliwicach przez funkcjonariuszy PUBP w Gliwicach nad pozbawionym wolności Tadeuszem Gojawiczyńskim i innymi. Tadeusz Gojawiczyński wraz z kolegami uczęszczającymi do Liceum Mechanicznego w Gliwicach należał do organizacji Liga do Walki z Komuną.
- **S 19/01/Zk** – śledztwo w sprawie zabójstwa w listopadzie 1946 r. w Częstochowie żołnierza Konspiracyjnego Wojska Polskiego Tadeusza Parkitnego przez funkcjonariusza MUBP w Częstochowie.
- **S 27/01/Zk** – śledztwo w sprawie pobicia i używania wobec Norberta Dudy gróźb zastrzelenia go w maju i czerwcu 1947 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Gliwicach w celu przyznania się Dudy do stawianych zarzutów.
- **S 28/01/Zk** – śledztwo w sprawie znęcania się w listopadzie i grudniu 1948 r. w Gliwicach przez funkcjonariuszy PUBP w Bielsku nad pozbawionymi wolności Jerzym Bykowskim i Bronisławem Knypsem.
- **S 39/01/Zk** – śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się w 1948 r. w Wadowicach nad Stanisławem Guzikiem przez funkcjonariuszy WUBP w Krakowie.
- **S 40/01/Zk** – śledztwo w sprawie przekroczenia uprawnień przez PUBP w Będzinie w lipcu 1948 r. polegającego na pobiciu Stanisława Stradowskiego, który w wyniku odniesionych obrażeń zmarł.
- **S 42/01/Zk** – śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się w grudniu 1945 r. i w styczniu 1946 r. nad Wandą Ahne przez funkcjonariuszy PUBP w Cieszynie w celu uzyskania określonych wyjaśnień. Pokrzywdzona była aresztowana pod zarzutem współdziałania z Narodową Organizacją Wojskową.
- **S 43/01/Zk** – śledztwo w sprawie znęcania się ze szczególnym okrucieństwem w listopadzie 1947 r. nad pozbawionym wolności Piotrem Kozirskim przez funkcjonariuszy PUBP w Częstochowie. Ustalono, że pokrzywdzony w wyniku doznanych cierpień targnął się na własne życie, wieszając się na spodniach przy kracie okiennej.
- **S 44/01/Zk** – śledztwo w sprawie znęcania się i wymuszania wyjaśnień i zeznań od osób przesłuchiwanymi przez funkcjonariuszy PUBP i MUBP w Częstochowie oraz popełnionych przez nich zabójstw w latach 1945–1956.
- **S 45/01/Zk** – śledztwo w sprawie zabójstwa przez zastrzelenie 2 sierpnia 1945 r. w Częstochowie Aleksandra Szczepańskiego przez funkcjonariusza MUBP w Częstochowie.
- **S 50 /01/Zk** – śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się funkcjonariuszy PUBP w Raciborzu nad Bernardem Kurzydem aresztowanym pod zarzutem prowadzenia działalności antypaństwowej.
- **S 53/01/Zk** – śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się, połączonego ze szczególnym okrucieństwem, w 1945 r. nad Antonim Kozą przez funkcjonariuszy PUBP w Zawierciu. Pokrzywdzony w 1943 r. jako piętnastolatek wstąpił do AK. W 1945 r. został zatrzymany, a żądano od niego informacji na temat grupy „Ponurego”.
- **S 54/01/Zk** – śledztwo w sprawie przekroczenia uprawnień w marcu 1946 r. przez funkcjonariusza MUBP w Chorzowie, który spowodował u pozbawionego wolności Alojzego Stana ciężkie obrażenia ciała, w wyniku czego pokrzywdzony zmarł.
- **S 57/01/Zk** – śledztwo w sprawie zastrzelenia w dniu 21 sierpnia 1945 r. w Sierakowie Franciszka Skorupy i we wrześniu 1945 r. w Klekocie Antoniego Jasińskiego przez funkcjonariuszy PUBP w Lublińcu.
- **S 60/01/Zk** – śledztwo w sprawie zbrodni komunistycznej polegającej na fizycznym znęcaniu się w 1948 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Cieszynie, działających ze szczególnym okrucieństwem, nad Stanisławem Buryem, pozbawionym wolności w sprawie Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach sygn. Sr. 448/48, w celu uzyskania określonych wyjaśnień.
- **S 75/01/Zk** – śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się w okresie od 19 grudnia 1948 r. do maja 1949 r. w Częstochowie nad Aleksandrem Głuszakiem przez funkcjonariuszy PUBP w Częstochowie.

S 76/01/Zk – śledztwo w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się nad Stanisławem Kocotem i innymi tymczasowo aresztowanymi w latach 1949–1951 przez funkcjonariuszy byłego MUBP w Sosnowcu.

S 84/01/Zk – śledztwo w sprawie pobicia Stanisława Wielgusa i Adama Hadingera przez funkcjonariuszy byłego WUBP w Katowicach w 1946 r. w celu uzyskania od nich określonych wyjaśnień.

S 86/01/Zk – śledztwo w sprawie stosowania przemocy od lipca do września 1948 r. przez funkcjonariuszy byłego PUBP w Rybniku wobec Bronisława Gomolewskiego i innych aresztowanych pod zarzutem przynależności do nielegalnych organizacji, w celu uzyskania od nich określonych wyjaśnień.

S 127/01/Zk – śledztwo w sprawie zabójstwa w 1948 r. w Dębowcu Wiesława Purzyckiego przez funkcjonariuszy PUBP w Mławie.

S 111/01/Zk – śledztwo w sprawie psychicznego i fizycznego znęcania się nad pozbawionym wolności Leonem Beniszem w okresie od maja 1948 r. do lutego 1949 r.

S 3/02/Zk – śledztwo w sprawie stosowania w marcu i kwietniu 1950 r. przemocy przez funkcjonariuszy byłego PUBP w Białej wobec Jakuba Łaciaka w celu uzyskania od niego określonych wyjaśnień.

S 1/02/Zk – śledztwo w sprawie przekroczenia uprawnień w listopadzie i grudniu 1947 r. w Sosnowcu przez funkcjonariuszy PUBP w Częstochowie, polegającego na fizycznym znęcaniu się nad Stanisławem Rabendą.

S 21/02/Zk – śledztwo dotyczące stosowania przemocy przez funkcjonariuszy byłego PUBP w Białej wobec Włodzimierza Dobii, Edwarda Krywulca, Eugeniusza Wanata, Gustawa Walusia, Antoniego Zemanka i Stefana Mieszczaka, w styczniu 1948 r., celem uzyskania od nich określonych wyjaśnień. Wszyscy oni byli oskarżeni o przynależność do nielegalnej organizacji Narodowy Związek Walki.

S 22/02/Zk – śledztwo dotyczące stosowania przemocy przez funkcjonariuszy byłych powiatowych i miejskich urzędów bezpieczeństwa publicznego w Cieszynie i Bielsku wobec Władysława Waryasa, Władysława Bojdysa, Pawła Czyża, Władysława Dziecha, Franciszka Budy, Józefa Gryzelko, Franciszka Wilczka, Franciszka Gelnera, Marii Moskały, Andrzeja Szalбота i innych (w sumie 32 osoby), w okresie od lutego do lipca 1946 r., celem uzyskania od nich określonych wyjaśnień. Wszyscy oni byli oskarżeni o przynależność do nielegalnej organizacji NSZ i posiadanie broni.

S 23/02/Zk – śledztwo dotyczące stosowania przemocy przez funkcjonariuszy byłego PUBP w Cieszynie wobec Michała Szalбота, w okresie od stycznia do marca 1949 r., celem uzyskania od niego określonych wyjaśnień.

S 24/02/Zk – śledztwo dotyczące stosowania przemocy przez funkcjonariuszy byłego PUBP w Żywcu wobec Józefa Juraszka, w okresie od lipca do grudnia 1950 r., celem uzyskania od niego określonych wyjaśnień.

S 25/02/Zk – śledztwo dotyczące stosowania przemocy przez funkcjonariuszy byłego PUBP w Żywcu wobec Józefa Michalika, Stanisława Targosza, Jana Elżbieciaka, Jana Michalika, Józefa Biela, Jana Harańczyka, Józefa Fludra, Jana Gibasa, Józefa Domagalika i Władysława Pochopienia, w okresie od kwietnia do maja 1949 r., celem uzyskania od nich określonych wyjaśnień. Wszyscy oni byli oskarżeni o nielegalne posiadanie broni i napady rabunkowe.

S 26/02/Zk – śledztwo dotyczące stosowania przemocy przez funkcjonariuszy byłego PUBP w Cieszynie wobec Edwarda Bąka, Jana Dziedzica, Franciszka Przybyłowicza, Karoliny Ogińskiej, Władysława Czyża, Stanisława Czyża, Stanisława Waszkowskiego, Ludwika Kłóska, Pawła Mitręgi i innych (łącznie 26 osób), w okresie od października 1945 r. do maja 1946 r., celem uzyskania od nich określonych wyjaśnień. Byli oni oskarżeni o przynależność do nielegalnych organizacji NSZ i NOW, nielegalne posiadanie broni i inne.

S 27/02/Zk – śledztwo dotyczące stosowania przemocy przez funkcjonariuszy byłego PUBP w Żywcu wobec Jana Kubicy, w okresie od listopada do grudnia 1950 r., celem uzyskania od niego określonych wyjaśnień.